

THE POLINACIONAL PRESS OF RIVNENSCHINI IS 1917–1939 YEARS IN THE FUNDS OF THE RECORD OFFICE OF THE RIVNE AREA

In the article the short analysis of sources of the Rivne press is given 1917–1939, which was saved in the Record office of the Rivne area. The press is classified on three basic groups: Ukrainian-language, periodicals by the Russian and Polish languages. Marked them basic descriptions and problematic of development.

Стаття надійшла 20.09.10

УДК 007:304:070

М. В. Михалюк

Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника

ЕКОНОМІЧНА КРИЗА 1929–1933-х рр. У ФЕЙЛЕТОНАХ РОМАНА КУПЧИНСЬКОГО (за матеріалами газети «Діло»)

Розглядається одна з тем літературних фейлетонів Романа Купчинського, опублікованих у газеті «Діло», що акцентують увагу на проблемі впливу світової економічної кризи 1929–1933-х рр. на внутрішньоекономічні процеси українців Східної Галичини, які перебували в складі Другої Речі Посполитої.

Фейлетони Романа Купчинського, газета «Діло», «Велика депресія», внутрішньоекономічні процеси українців Східної Галичини

Криза ХХІ ст., що розпочалася з вересня 2008 року, поширилася на всі сфери соціально-економічного життя людей і фактично стала аналогом «великої депресії» 1929–1930-х рр. На жаль, суспільство не зуміло протистояти кризовим явищам, а чиновники використали її як знаряддя політичного протистояння, замість того, щоб об'єднатись і застосувати ефективні антикризові дії. Очікувані збитки від неї перевищують 5 трл доларів (10% ВВП світу) за оцінками Світового економічного форуму в Давосі [4, с.14]. Для українців ця криза позначилася масовим безробіттям, нескінченними кредитними зобов'язаннями, застоєм виробництва, девальвацією гривні тощо. А менш як сто років тому (1929–1933 рр.) увесь світ сколихнула така сама економічна катастрофа, найбільша в історії індустріального виробництва, що була названа «великою депресією». Вона вплинула на міжнародні економічні зв'язки й призвела до масового скорочення промислового виробництва майже в усіх державах світу — США, Латинській Америці, Західній Європі та ін. Це була найбільша економічна криза в історії людства. Виробництво в середньому знизилося на 45, а торгівля — на 56%. Це стало справжньою катастрофою для людства, яке було відкинуте за рівнем розвитку на 30–35 років назад. Зростало масове безробіття: роботу втратило понад 40 млн осіб. Збанкрутували селянські і фермерські господарства через швидке зниження цін на сільськогосподарську

продукцію. Причиною світової кризи стали надмонополізація економіки та відсутність контролю за виробництвом з боку держав.

Не набагато кращим було й економічне становище українського населення Західної України, що перебувала в цей час у складі Другої Речі Посполитої. Перші ознаки економічної кризи з'явилися тут наприкінці літа 1929 року. Несподівано і досить відчутно вона послабила купівельну спроможність українського села. Як наслідок, дійшло до великої невідповідності між цінами на вироби промисловості та продукції села, так званими «ножицями». Упродовж року ціни на зернові та худобу знизилися більш як наполовину, тоді як промислові вироби показували спад менше ніж на третину. Криза призвела до застою в промисловості і масового безробіття. Досить відчутно вдарила по українській кооперації, яка вже була міцно організована, але не закріплена економічно. Призупинила кооперативний збут продукції українського села, що мав на меті вирівняти торговельний баланс. Окружні й повітові союзи зазнали найбільших економічних втрат. Адже саме в цей період вони почали розвиватися і закладати магазини, не маючи достатніх вкладень. Витрати перевищували прибутки, і кооперація понесла значні збитки. Економічна криза викликала глибокі зміни в організаційній структурі і методах праці кооперації щодо пристосованості до існуючих економічних обставин. Крім того, українська кооперація, на відміну від польських кооператив, не отримувала державних кредитів, а опиралася виключно на власний капітал.

Серед таких важких умов під час «великої депресії» і перебувало населення Східної Галичини. Стан економічного життя того періоду найяскравіше може передати цитата зі статті «Економічна криза в Польщі», вміщеної в газеті «Неділя» за 26 липня 1931 року: « Чи треба змальовувати катастрофальний економічний стан сучасного життя? Ми всі його знаємо і аж надто важко на собі відчуваємо, а що найважливіше: ніхто не знає, яке буде завтра, тим більше, що сакраментальне Вітосове пророцтво: «Jest zle, jeszcze gorzej bedzie» справджується послідовно» [2, с. 1].

Актуальність обраної теми полягає в тому, що вивчення фейлетоністичного доробку Романа Купчинського на шпальтах газети «Діло» розкриває унікальність творчої спадщини митця.

Мета дослідження — висвітлити вплив світової економічної кризи 1929–1933-х рр. на внутрішні промислово-торговельні та сільськогосподарські процеси українців Східної Галичини крізь призму авторського бачення подій.

Новизна теми полягає в тому, що ніхто з дослідників творчості Романа Купчинського не приділяв належної уваги фейлетоністичному доробку письменника, що кожного дня протягом 1920–1930-х рр. ілюстрував економічні та духовні потреби українців у рубриці «Відгуки дня» газети «Діло».

Як фейлетоніст, Роман Купчинський не міг стояти осторонь таких важливих подій у суспільстві. Адже його завданням було порушувати важливі громадські питання і висвітлювати нужденний стан своїх співвітчизників. На сторінках преси закликати владу до активних дій щодо подолання економічної кризи, або ще краще, не втручатись у внутрішньоекономічні процеси українців

Східної Галичини (Польща оподатковувала всі види підприємств, хоча не виділяла кошти на розвиток української промисловості).

Кризу, яка в 1929–30-х рр. накрила весь світ і, зокрема, Східну Галичину в складі Другої Речі Посполитої, автор яскраво описав у своєму фейлетоні «На задушки» [19, с. 5]. Галактіон Чіпка розповідає історію про двох братів. Один з них помер, а другий, горюючи, оплакував рідну кровинку. Щороку він приходив на могилу до брата і встелював її живими квітами. Але цього року криза так туго підперезала пасок чоловіку, що той ледь спромігся принести дві свічечки і малий паперовий букетик. Небіжчик обурився такій неповазі до нього і докорив братові, що, мовляв, він не поважає мертвих. А живий брат, недовго думаючи, запропонував мертвому помінятися місцями і самому спробувати на смак життя смертних у цей безпросвітний кризовий час. Все так і сталося... А закінчив свій фейлетон Чіпка, як завжди, іронічно: мертвий не витримав лихої долі живих і став прохати, щоб брат звільнив його місце, на що той відповів: «...Нема дурних! — загудів голос з гробу. Тепер ти поспробуй жити, а я собі відпочину» [19, с. 5]. Іронічно, жорстко, і, як завжди, гостро засудив фейлетоніст стан речей у країні.

Цікаво описує Чіпка і реакцію світової спільноти на економічну кризу: «Кріза! В усіх часописах світа займає це слово кілька стовпців, у всіх розмовах вже зредукованих і ще не зредукованих урядників, вже збанкрутованих і ще клигаючих промисловців це слово повертає як рефрен при кожному реченні. — ... Поїхав би, але кріза. — Женився б, але кріза... — Купив би, але кріза. — ... Віддав би, але кріза... Кріза, кріза, кріза і ще раз кріза!! » [18, с. 5]. Криза настільки раптово заповонила розуми і гаманці людей, що повністю призупинилося будь-яке світське життя людей: «Кукає вона [криза] з державної каси і з приватної кишені, з фабричного комина і з селянської комори. По каварнях, де донедавна ще сотки людей пило «велику чорну», деколи навіть із содовою — нині розсілася пуста, а не заплачена музика вколисує голодних «кельнерів» до сну» [18, с. 5].

Через важку економічну ситуацію Польща запровадила нову бюджетну політику. Оскільки коштів на затвердження потрібного бюджету країні не вистачало, то було вирішено зменшити бюджет, але не скороченням видатків на військо чи озброєння, а заробітку урядовцям на 15% із зняттям усіх додаткових платежів на 1931 рік. Але це не ліквідувало проблеми майбутнього дефіциту бюджету. Навпаки, населенню не полегшили податкових стягнень, а навіть збільшили. А в 1932 році урядовцям скорочено плату аж на 20%. Це все призвело до ослаблення купівельної спроможності населення, що перебувало під владою Другої Речі Посполитої. Відповідно, зменшилися обсяги продажів продукції на внутрішньому ринку, від чого постраждали сфери селянського господарства та промисловості. Отож, як зазначає газета «Неділя»: «Обніжка платень державним службовцям не залагодила кризи, яка стала хронічною зі звичковою тенденцією. Рівно ж редукція 75 000 армії державних службовців не полекшила ситуації, а тільки збільшила і без того велике число безробітних,

подібно як зачинення численних фабрик і підприємств, що не могли знести надмірних тягарів, якими їх обложено. Польській державі замість високих податків у приходах — приходиться роздобувати нові безробітні причинки для все наростаючих нових тисячів і десятків тисяч голодних ротів» [2, с. 1].

Цю проблему описує Чіпка у фейлетоні «Кріза» [18, с.5]. Автор занепокоєний, що чисельність «зредукованих» державних службовців постійно зростає, поповнюючи велику кількість безробітних : «Дочкою кризи є редукція. Хоч і грубо молодша від мами, але швидко вигналася вгору і тепер ходять обидві як сестри. Всюди їх можна подибати разом, а деколи навіть дочка приходить скорше як мама» [18, с. 5]. Галактіон не схвалює постанову уряду щодо скорочення. Але для того, щоб не був сконфіскований його фейлетон, описує всю цю ситуацію алегорично. Пропонує лікувати кризу «редукцією» в масштабнішому плані: «маю на думці родину. І там мусить прийти редукція. Приходить голова родини додому, сідає за бюро і пише. А другої днини появляється родинний розпорядок: такий-то а такий член рідні — зредукований! Очевидно на перший вогонь підуть тещі, за ними діти, потім жінка, а як і те не допоможе, то треба буде зредувати і приятельку. Коли б це все не допомгло, то треба вкінці й себе зредувати» [18, с. 5]. Тоді б, на думку автора, точно зникла криза, адже не було б кому її спричинювати.

Ще один фейлетон, під однойменною назвою, доносить до спільноти, що «п'ятнадцятипроцентова обнижка державних платень» вплинула на всі сфери життя людей: «за державою пішли приватні інституції, за інституціями приватні підприємці. Одні купці тримаються ще давних, знижених цін, але це тому, бо їм і так уже ніщо не допоможе» [17, с. 4]. Преса теж постраждала від цього. Постійних передплатників стало мало, а ті, що залишилися, просять «здержати висилку». Знайомий Галактіона поскаржився йому, що під впливом кризи він був змушений відмовити собі в передплаті двох часописів. Але ж криза, помножена на людський менталітет, дає вдвічі більше проблем, і принцип «свій до свого» набуває цілком зворотного значення. Тому Чіпка не був би «чіпкою», якби не закінчив свій фейлетон іронічним кпином у бік знайомого, що «за декілька хвилин перекинув з руки в руку свіжу «Поранну» і «Кур'єрка». Отож, коштів завжди не вистачає на підтримання вітчизняного виробника. Ще одним болючим місцем преси було «випозичання» часописів у газетних будках за невелику плату або ж «вчитування часописів по наших «Бесідах» або «Родинах», коли збиралася група людей і перечитувала часописи «від першої статті до анонсів і назад» [29, с. 5], або ж випозичальні книжок, місячний абонемент в яких коштував як одна книга, але вони не лякають видавництва, адже «читаючий український Львів не дуже вперто облягав випозичальні», а ті, що й приходили, показувалися лиш раз на місяць [30, с. 5].

Проте, крім тих людей, що, можливо, більше симулювали і скаржилися на кризу, були й такі, що опинилися на межі розпаду і не знали, як зарадити біді. У фейлетоні «Осінь» [22, с. 3] Чіпка описує злиденний стан простих людей, що не готові до зими, не спроможні купити одяг та їжу для себе і своєї

сім'ї. Але основна турбота їх полягає в обігріві домівки, адже «вугілля на місяць стане», а зима довга і холодна. Люди радяться між собою як бути з цією бідною, адже є власні копальні, але вугілля надзвичайно дороге, а щоб привезти його зі Швейцарії треба оплатити велике мито. Ймовірно, держава не дбала про своїх громадян, а люди хотіли якось знайти вихід із скрутного становища, але не в змозі щось зробити, вони просто вирішили розійтися: «бо паперова підосва не видержить довго вогкості». Цей фейлетон дуже ліричний, відчутна ностальгія автора за літом і кращим життям.

Обтяжлива податкова система Польської держави посприяла неможливості збуту сільськогосподарських товарів і небувалій ослабленості купівельної спроможності громадян. Оскільки під час закладання бюджету влада не враховувала податкову спроможність громадян і не брала до уваги інтереси селян, що займалися народним господарством, населення втратило можливість платити податок. У фейлетоні «Податки в натурі» [25, с.5] автор іронізує з наказу Міністерства фінансів: «Не маєш на податок грошей, — давай у натурі». Спершу такий наказ може здатися цілком доцільним, якщо взяти до уваги сільське господарство: «збіжа, овочі, сіно, солома, загалом рільні продукти, а там далі якась корівчина, свинка, вівця чи коза, а ще далі кожушина, подушка, сорочка, чоботи» [25, с. 5]. Але комічною постає уявна ситуація, яку фантазує Галактіон. Наприклад, як може розрахуватись «у натурі» урядник, адвокат, лікар, письменник, священник або співак. Тому Чіпка пропонує: уряднику — переписати всіх неплатників податків «три рази на брудно і три рази на чисто», адвокату — бути захисником пана ексекютора в суді, при потраплянні до криміналу, адміністратору часопису — помістити анонс, щоби всі до кого прийде «пан ексекютор Ікс» сплатили негайно податок, так само як передплачують пресу (тут Чіпка додає замітку: «Котрий ексекютор не знає видавничих справ, то може й погодитися», мається на увазі мала кількість передплатників), співак — заспіває партію з опери, дантист — вирве зуба. Ну а в разі раптової смерті пана ексекютора «священик задушно відправить парастас на його гробі». І вкінці Галактіон висловлює сподівання, «змягчиться серце людини, яка не сміє мати серця. Адже супроти ексекютора навіть крокодил це сентиментальний мазгай» [25, с. 5].

У фейлетоні «Воробець у жмені» [13, с. 7] Чіпка дає пораду, з власного досвіду, податковому уряду. Автор описує таку ситуацію: «Я не фінансист ані калькулятор, але деякі речі на правду добре розумію. Наприклад, винен мені хтось п'ятдесят золотих. Не віддає рік, не віддає два, врешті на третій рушила його совість. — Чоловіче, — каже до мене, — я не маю звідки віддати тобі. — Знаю і бачу. — Отже, погодімося. Можу тобі нині дати двадцять золотих, але під одною умовою: Ти не маєш до мене більше претензій. Я, очевидно, годжуся, бо ліпше воробець у жмені, як журавель у Єгипті» [13, с.7]. Чіпка робить висновок, що якби таку схему запровадив податковий уряд, то це б давало набагато більше доходів з податку.

Така ситуація, що склалася в 30-х роках, нічим не відрізняється від нинішньої. Адже наші урядовці долають кризу тим самим шляхом, зовсім не вчаться в історії і знову ж наступають на ті самі граблі. А ще у 1932 році автор статті «Що буде?» в газеті «Неділя» пише: «Кріза буде поглиблюватись. І не скоріше пічне спадати, аж поки державний провід не зрозуміє, що не можна накидувати бюджету, але треба пристосувати його до реальних можливостей податкової спроможності населення» [8, с. 2].

Ще одну паралель щодо економічного становища в світі у XXI ст. можна провести з ситуацією, яку описує Чіпка Галактіон у фейлетоні «Захитана величина» [16, с. 5]. Чи не знайома всім нам ситуація: «Гальо... Що такого? — Долар 8.25!!! Мене мов окропом облило. До безлічі клопотів ще один. І то, чи не найбільший. — Хвилина горячкової застанови і вже телефоную: — Всі долари змінити на золоті. Старатися дістати бодай по 8.27 » [16, с. 5]. Бідні люди почали впадати у відчай, адже ще декілька днів тому долар можна було продати по значно вищій ціні. А особливо журилися ті, хто покладав великі надії на американську валюту і «збирав гроша до гроша». Отож, «заспокоює Чіпка» — «направду можна дістати нервову хворобу». Тому, обміняв усі накопичення на «золотого», що «стоїть як мур, тільки час до часу трохи хитається».

Зазначимо, що міжвоєнна Польща являла собою відсталу аграрну країну зі слабо розвинутою промисловістю. У перші роки після закінчення Першої світової війни 75% її населення було зайнято в сільському господарстві. Майже третина сільського населення (близько 6 млн чол.) було надлишковим з точки зору продуктивності в аграрному секторі. Цей надлишок маскувався існуванням величезної кількості карликових (менше 2 га) господарств, що ледве могли прогодувати своїх власників. Міцні, фермерського типу, господарства були радше винятком, аніж правилом. Невеликий розмір земельних ділянок унеможлилював впровадження техніки та інтенсивного сільськогосподарського виробництва, а в ширшому плані і модернізацію всієї економіки, оскільки землеробство становило основу господарського життя. Сільське господарство не приносило прибутку, через те що в міжвоєнний період ціни на сільськогосподарську продукцію постійно падали. Особливо це було відчутно під час «великої депресії» початку 30-х років, коли зростало масове безробіття. Однією з причин цього явища було також введення обмеження на імміграцію населення з Центральної і Східної Галичини до Америки та Канади, тому що там спостерігався великий спад промислового виробництва. Такий стан речей позбавив селян можливості заробляти гроші закордоном, щоб згодом купити землю на батьківщині. Місцева ж промисловість була надто незначною, щоб забезпечити місцем праці надлишкову робочу силу в селі.

Криза вдарила і по українській кооперації, початки якої в Галичині спостерігаються ще з 70-х рр. XIX ст. Вона розгорнулась у самопомоговій акції і мала на меті подолати катастрофічну нужду українських селян. Спочатку цим рухом займалося духівництво, яке організовувало братські каси при церквах, громадські каси, ремісничі об'єднання [5, с.1118]. Але всі ці економічні організації

згодом занепадали. Більш стійкими виявилися заробіткові-господарські спілки — кооперативи. У часи кризи вони, власне, починали кооперативний збут продукції українського села, щоб вирівняти торговельний баланс і зменшити велику різницю між цінами на вироби промисловості й продукції села. Економічний удар по українській кооперації підсилювала й політична «пацифікація» 1930 року. Однак кооперативна громада вистояла і почала розвиватися. Цікаво, що для того аби покрити збитки, члени управ відмовлялися від заробітної плати, працівники добровільно погоджувалися на зменшення платні, власники вкладів зрікалися відсотків, члени кредитних кооператив не забирали свої заощадження. Щоб зменшити кошти на проживання, працівники кооператив організовували гуртожитки та спільне харчування в союзах. Місцева інтелігенція давала великі безвідсоткові позики для розвитку кооперації. Власними силами українська кооперація почала відроджуватись і розвиватись. Активізовувався збут товарів, завойовувалась довіра покупця — як вітчизняного, так і закордонного. Уже на початку 30-х рр. у Західній Україні налічувалося понад 3 тис. низових кооперативних осередків, які об'єднували до 370 тис. кооператорів. Було створено потужні кооперативні об'єднання — Центросоюз, Маслосоюз, Центробанк, «Народна торгівля».

Центросоюз — це союз кооперативних союзів у Львові, торговельний осередок для українських кооперацій Галичини. Заснований 1899 року в Перемишлі Т. Кормовим. З ініціативи Є. Олесницького осередком союзу став Львів. По закінченні воєнних дій у 1921–1922 рр. в усіх містах Західної України було створено окружні та повітові кооперативні союзи. Функцію фахового керівництва виконував союз господарських спілок, змінивши в 1924 році свій статус й отримавши назву союзу кооперативного союзів — Центросоюз. Центросоюз постачав споживчі і галантерейні товари для українських сіл, сільськогосподарські машини та знаряддя, будівельні матеріали, штучне угноєння, насіння й одночасно займався збутом сільськогосподарських товарів [16, с. 3659].

У фейлетоні «Власними силами» [12, с. 5] Галактіон описує виставу рідного промислу, яку запровадив Центросоюз : «Чи я сплю, чи маячу?.. Отже ні! Рідного промислу і то без лапок, і то зовсім серйозно». Ніхто не вірив у розвиток власного промислу, і були такі скептики, що заявляли: «ми, пане добродію, нарід селянській до купецтва та промислу не маємо ніякого хисту», але навіть «знавці» іноді помиляються. Чіпка оглядав виставлені товари рідного промислу і дивувався : «Оглядаю, бо є що, а дивуюся, бо мало відвідувачів. Не знаю, чи люди не йдуть тому, що це рідний промисел, чи тому, що вільний вступ. Може одно і друге, а може я на таку годину втрапив...» Байдушність українців до підтримання власного виробника обурює Галактіона, і як ця ситуація нагадує нам нинішній стан речей в Україні, коли надається перевага розрекламованій закордонній продукції. Але ніколи не вийде країна з кризи, коли не буде взаємопов'язаних ланок промислового ланцюга. Тому якими ж влучними є завершальні слова автора щодо незацікавленості публіки: « — Нехай нам покажуть щось, чого ми ще не бачили!.. — В такому разі тяжка справа. Хіба би хтось виставив печений лід, куряче молоко, або... нашу віру у власні сили» [12, с. 5].

Ще однією великою кооперативною спілкою того часу був Маслосоюз — союз молочарських кооператив, заснований 1907 року. Після занепаду, спричиненого війною, з 1924 року був реорганізований і в 1925-му розпочав експорт масла за кордони Польщі, відновив молочарську школу в Стрию і почав видавати місячний журнал «Кооперативне молочарство». На початку 1930-х років активізував збут продукції за рахунок нових галузей виробництва — м'яса, живої і битої птиці тощо. У 1933 р. Маслосоюз відкрив птахом'ясний відділ. Цій події присвячений фейлетон «Вигода, чи ні?!» [11, с. 5]. Чіпка надзвичайно радів розвитку нашої кооперації, що саме в час розпалу кризи знайшла своє місце на ринку й отримала можливість розвиватися. А ще більше тішився за українських господиень, які врешті-решт мали змогу купити вже напівоброблену продукцію, що пропонував Маслосоюз (йдеться про напівфабрикати курей). Але радість його була недовгою і скінчилася в момент, коли одна знайома запросила Галактіона на обід. Жінка абсолютно знехтувала напівобробленими курками, а натомість взяла на ринку живу курку «підщипнула, дмухнула під пір'я, подивилась на ноги, обернула туди-сюди і купила» [11, с. 5]. Результат був вражаючим, Чіпка їв на обід суху, тверду, зате «важену на руці і скубану дома» курку. Він у розпачі: «А я, ляїк, думав собі, що птахом'ясарський відділ — вигода для господиень» [11, с. 5]. Важко пояснити таку поведінку людей, можливо, це було пересторогою до всього нового чи просто байдужістю до товарів кооперативного виробництва. В одному інтерв'ю Чіпці український купець, аналізуючи розвиток народної торгівлі, так формулює перешкоди національному промислу — це «криза, п'явки і патріоти» [28, с.5]. Перша позиція — «криза» — зрозуміла кожному, друга — «п'явки» — це люди, що віддають відсотки позики, а капітал — ні, й, треті «патріоти» — люди, що розуміють гасло «свій до свого» по-своєму, беруть продукцію в українських «склепах» у кредит, віддають перший внесок і щезають. Але Чіпка налаштований оптимістично: «Коли третина українців м. Львова полагоджуватиме третю часть закупів у своїх skleпах і дасть третю часть належності зараз, а решту потім (але дасть), то українське купецтво не тільки встоїть, але й буде розвиватися» [28, с. 5].

Цікавим є фейлетон про популяризацію українського товару «Свій до свого» [26, с.5]. Це гасло неодноразово друкувала українська преса для підтримання розвитку українського виробництва. Але, на жаль, не всі розуміли значення цих слів і трактували їх по-своєму — «свій на свого». У фейлетоні йдеться про чоловіка, що прийшов до української книгарні за книгою. Втішений працівник книгарні з радістю, якнайкраще пакує книгу. Тоді починається діалог між покупцем і продавцем: «Скажіть, а скільки ця книжка коштує в жида? — Так само як в нас. Клієнт зробив здивовану міну. — Як то в нас? То вам треба за неї заплатити? — Як же ви думали, за дармо? — Та за ті гроші я в жида дістану. Бувайте здорові» [26 с. 5]. Цій проблемі Галактіон Чіпка присвятив також фейлетони «Дзвін у церкву людей скликає» [14, с. 5] та «Свій до чужого» [27, с. 5], де знову висміює вади людської натури. Адже дуже пекла його ця ментальність українського народу, тому він хотів вплинути своєю дидактикою

зі сторінок «Діла» на зміну відношення своїх співвітчизників до популяризації рідного промислу.

Отож, Чіпка констатує той факт, що «український промисел ще в пеленках. Маю враження, що наслідування не розширяє тих пеленок, а тільки їх «збавлять» [24, с. 5]. Підсумовуючи пройдений кризовий 1933 рік, Галактіон все ж констатує, що «приходить Новий рік і все-таки якийсь він буде. Не кажу, що буде ситий і взутий, не кажу, що буде веселий та вдоволений, але щоб був усміхнений. Бодай час-до-часу» [20, с. 7]. Іронізує і згадує автор попередній рік, що мав перев'язку «До бою з кризою!». А цей 1934 рік буде голий, як турецький святий. Цей уже й опаски не має. Не хоче осмішити себе як 1933» [20, с. 7]. Люди втратили віру, що криза мине, а ще менше мали надії на втручання влади, яка не лише не допомагала нужденним, але й ускладнювала їхнє життя. Тому цей рік «Прийде в темну хляпливу ніч, перебере «обглоджену» булаву і зачне... дідувати («панувати» до цього ніяк не підходить). Його попередник гриз з голоду свій скептр, є повна надія, що й наслідник буде гризти, а не виключене, що й наслідник наслідника відчімхне зубами якусь тріску» [20, с. 7].

Таким чином, світова економічна криза 1929–1930-х рр. порушила всі міжнародні економічні зв'язки і спричинила масове скорочення промислового виробництва майже в усіх державах. Не оминула вона й Другої Речі Посполитої, а тому вдарила і по промисловості українців, які активно розвивали свою кооперацію, хоча перебували в складі Польщі. Галактіон Чіпка не оминув у своїх фейлетонах жодної події тогочасного суспільства, не стояв осторонь важких умов існування своїх співвітчизників. Він гостро зреагував на економічну кризу 30-х рр., висвітлив у пресі нужденний стан людей та їхні переживання за завтрашній день, засудив дії влади, що спричинили ще більше поглиблення кризи в краї (урізання плати урядовцям на 15–20%, непосильне оподаткування промисловців, що призвело до податкової неспроможності населення). Але найбільшою бідою в цій ситуації, на думку автора, була байдужість українців до власного промислу, небажання підтримати свого виробника і навіть втрата віри в свої сили. Однак, незважаючи на нужду, нестабільність і байдужість, Галактіон оптимістично дивився в майбутнє і закликав своїх співвітчизників «стягнути ще на одну дірку пояс, затиснути зуби, взятися за руки і стримувати «дев'ятий вал» — всюди, на кожній ниві і на цілім полі» [20, с. 7].

1. Витанович І. Історія українського кооперативного руху (з праць історично-філософської секції НТШ) / І. Витанович — Нью-Йорк: Т-во україн. Кооп., 1964. — 624 с. 2. Герасимович І. Економічна криза в Польщі й новий т. зв. протиалкогольний закон / Герасимович І. // Неділя. — 1931. — Ч. 27 (147). — С. 1–2. 3. Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст.: навч. посіб. для учнів гуманіт. гімназій, ліцеїв, студ. іст. ф-тів вузів, вчителів. / Грицак Я. — К.: Генеза, 1996. — С. 186–192. 4. Економічна криза в Україні: виміри, ризики, перспективи / [Жаліло Я., Бабанін О., Белінська Я. та ін. / за заг. ред. Я. Жаліло]. — К.: НІС, 2009. — 142 с. 5. Енциклопедія українознавства: заг. ч. / за ред. В. Кубійовича. — К., 1995. — Т. 3: перевид. в Україні. — С. 1118–1122. 6. Енциклопедія українознавства: словник. ч. / за ред. В. Кубійовича. — Л., 1993. — Т. 10: перевид. в Україні. — С. 3659. 7. Кульчицький С. Україна між двома війнами (1921–1939 рр.) / Кульчицький С. — К.: вид. дім «Альтернативи»,

1999. — С. 287–291. 8. Р. Г. Що буде? / Р. Г. // Неділя. — 1932. — Ч. 20 (189). — С. 1–2. 9. Пера О. Умови діяльності українських кооперативних організацій Галичини в 30-х роках ХХ століття / О. Пера // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: наукові записки РДГУ. — Рівне, 2006. — Вип. 9. — С. 45–47. 10. Чіпка Г. Бідні люди / Г. Чіпка // Діло. — 1931. — Ч. 117. — С. 5. 11. Чіпка Г. Вигода, чи ні!? / Г. Чіпка // Діло. — 1933. — Ч. 319. — С. 5. 12. Чіпка Г. Власними силами / Г. Чіпка // Діло. — 1933. — Ч. 125. — С. 5. 13. Чіпка Г. Воробець у жмені / Г. Чіпка // Діло. — 1934. — Ч. 106. — С. 7. 14. Чіпка Г. Дзвін у церкву людей скликає... / Г. Чіпка // Діло. — 1932. — Ч. 273. — С. 5. 15. Чіпка Г. Загальна криза і нові способи доходів / Г. Чіпка // Діло. — 1931. — Ч. 114. — С. 5. 16. Чіпка Г. Захитана величина / Г. Чіпка // Діло. — 1933. — Ч. 104. — С. 5. 17. Чіпка Г. Криза / Г. Чіпка // Діло. — 1931. — Ч. 102. — С. 4. 18. Чіпка Г. Криза / Г. Чіпка // Діло. — 1931. — Ч. 187. — С. 5. 19. Чіпка Г. На задумки / Г. Чіпка // Діло. — 1931. — Ч. 249. — С. 5. 20. Чіпка Г. На порозі / Г. Чіпка // Діло. — 1934. — Ч. 1. — С. 7. 21. Чіпка Г. Новий спосіб прожитку / Г. Чіпка // Діло. — 1934. — Ч. 30. — С. 7. 22. Чіпка Г. Осінь / Г. Чіпка // Діло. — 1929. — Ч. 243. — С. 3. 23. Чіпка Г. Під Різдво / Г. Чіпка // Діло. — 1930. — Ч. 5. — С. 3. 24. Чіпка Г. Під пеленками рідного промислу / Г. Чіпка // Діло. — 1933. — Ч. 44. — С. 5. 25. Чіпка Г. Податки в натурі / Г. Чіпка // Діло. — 1931. — Ч. 243. — С. 5. 26. Чіпка Г. Свій до свого / Г. Чіпка // Діло. — 1932. — Ч. 216. — С. 5. 27. Чіпка Г. Свій до чужого / Г. Чіпка // Діло. — 1933. — Ч. 256. — С. 5. 28. Чіпка Г. Торговельне інтерв'ю / Г. Чіпка // Діло. — 1933. — Ч. 238. — С. 5. 29. Чіпка Г. Часописні болячки / Г. Чіпка // Діло. — 1932. — Ч. 47. — С. 5. 30. Чіпка Г. Чи справді? / Г. Чіпка // Діло. — 1932. — Ч. 223. — С. 5.

ЭКОНОМИЧЕСКИЙ КРИЗИС 1929–1933-х гг. В ФЕЛЬЕТОНАХ РОМАНА КУПЧИНСКОГО (по материалам газеты «Дело»)

Исследуется одна из тем литературных фельетонов Романа Купчинського, опубликованных в газете «Дело», которые акцентируют внимание на проблеме влияния мирового экономического кризиса 1929–30-х гг. на внутриэкономические процессы украинцев Восточной Галиции, входящих в состав Второй Речи Посполитой.

ECONOMICAL CRISIS 1929–1933 IN NEWSPAPERS SATIRES OF ROMAN KUPCHUNSKIJ (by material of newspaper «Dilo»)

In the article there is an analysis one of the subject literary newspapers satires of Roman Kupchynskij were printed in newspaper «Dilo». There is an accents attention on the problem of influence World economic crisis 1929–1933 on interior-economic process Ukrainians of East Galicia, were under power of Second Polish Republic.

Стаття надійшла 20.09.10